

rents de l'illiro-venètic i el sorotàptic, el mot per 'bullidor' vagi pendre el sentit de 'desaigüe d'un barranc', i que tota DH- en aquests parlars donés F-. De tota manera donava F- fins en llatí en combinacions labials (DHU- i d'altres, *fores/θύρα*, etc.) i FOCEM sembla ser la forma itàlica primitiva (l'única la vida de la qual ens consta bé, pel romànic), potser amb una alternativa DHOUK- > *foc/fauc-* i manlleus del llatí a d'altres parlars itàlics i per ventura illiroides. Quedi tot això en suspens, almenys en part, i fins a l'article FOU.

DÉU, del ll. dĕŭs id. □ 1.ª doc.: orígens (*Homilies*, etc.).

En català antic s'usava la forma *Déus*, continuació del nominatiu llatí. En castellà i portuguès, llengües que apareixen des d'època remota sense rastre de la declinació llatina aquesta forma nominativa fou generalitzada: port. *Deus*, cast. *Dios*; en llengua d'oc i en francès, on perdurà una declinació de dos casos, amb cas recte i oblic (*pan/pas* 'pa' singular, segons que fes de complement o bé de subjecte i anàlegs), la doble forma *Dieu/Dieus* es mantingué amb la distinció funcional fins cap al S. XIII, i quan s'abolí aquest joc gramatical s'eliminà (en singular almenys) la forma en -s.

La nostra llengua també havia abolit la declinació, però degué ser en data recent quan apareixen els textos del període arcaic: això féu que en tot el S. XIII es mantenia el duplicat *Déus/Déu* encara amb la distinció funcional; però també ací, a desgrat del major vigor que la reverència inspirada per la idea féu possible de conservar a un ús del passat pròxim, l'ús vulgar aviat admeté més i més transgressions a la norma gramatical, i *déus* reculá sense desaparèixer radicalment, però amb el mateix oblit de distincions que en cast.-port., i amb la diferència que entre nosaltres els cercles dirigents de la llengua, més conscients, que entre els hispànics de Ponent, del vulgarisme que era emprar *Déus* com a cas complement, anaren abolint del tot aquesta forma, fins arribar a la fi de l'Edat Mitjana, on *Déu* havia esdevingut ja la forma única.

La declinació s'observa en les *Homilies*: «Caritat és pròpiament que om am *Déu* --- l'amor de *Déu* --- *Déus* és pus car que nula res --- aurian la amor de *Déu* --- la profeta de *Déu* --- onranza de *Déu* ---», etc. (cas únic de *Déu* predicat en f° 1v21, però en una frase complicada que permetia obscuritat d'idees gramaticals). En un doc. urgellenc de 1242: «que *Déus* i trametés maledicció --- preg io a *Déu* que lo-n leis penedir ---» (PPujol, *Docs.* Vg. VIII, 30, 45), text ben vulgar que, en distingir, ens revela un fet de llenguatge encara viu.

De l'observança gramatical en Llull tenim proves en massa. En la *Doctrina Pueril* (segons l'ed. Gili) compto 256 vegades on surt el nom de *Déu*: hi ha 80 casos de la forma *Déus*, usats sense excepció segons la regla gramatical, i la resta són de la forma *Déu*, en 162 dels quals és complement: només en un 5 per cent dels casos de *Déu* hi ha incorrecció segons

la regla. L'oposició és colpidora en casos com: «homey és destruir e aucire los hòmens, los quals *Déus* vol que viven; on, per assò que ton voler no sia contra lo voler de *Déu*, te fa manament *Déus* que tu no fasses homey» (p. 45; semblantment 5.17ss.). Cal creure que si tinguéssim autògraf de Llull no hi hauria excepcions, perquè aquesta estadística és d'un ms. del S. xv, copiat quan ja feia unes deu generacions que s'havia perdut la distinció en la llengua viva. En les altres obres lullianes tenim un estat semblant, amb lleus variacions segons la qualitat i personalitat del copista.

En el *Fèlix*, *De les Meravelles*, comptant tots els casos de les 15 primeres pàgines (ed. NCL.), en trobem 32 de *Déu* complement, 31 de *Déus* en cas subjecte, i 11 d'incorrectes (8 d'ells de *Déus* usat com a complement) o sigui només un 15 per cent de tots els exemples del mot: la diferència amb el copista de la *D. Pueril* és en sentit oposat: el del *Fèlix* abusa de la forma *déus*, aquell només s'equivoca a favor de la forma *déu*: s'explica que un escriba un poc més conscient i observador sabés que Llull usava aquesta forma i en moments de distracció la introduís quan no s'esqueia: p. ex.: «anà cercar meravelles per les quals sabés *Déus* amar e conèixer» (I, 151; correctament, però, *conexença de Déu* I, 39 i passim). També en el *Blanquerna*, tenim correctament en el ms. l'ús antic respectat en la gran majoria dels casos: «remembrà en sa consciència si havia fet negun bé, per amor de *Déu*, d'aquell béns que *Déus* li havia donats» (NCL. I, 107.12), «lo nom de *Déu* --- Beneyt sia *Déus*, loat sia *Déus*, adorat sia *Déus*, obeït sia *Déus* --- la obra e la virtut de *Déu* --- benehía *Déu* e sa virtut --- amaven *Déu* --- servir *Déu* ---» (II, 177.10ss.).¹

En els documents rossellonesos, tot i no tractar-se de l'obra d'escriptors ni d'estudiosos, hi ha encara distinció en el S. XIII, i fins hi perdura més que no pas més al Sud: encara hi predomina l'ús correcte en tot el S. XIV: com veiem per l'*InuLC*, que n'aplega una cinquantena de frases del XIV, on es noten ja unes poques infraccions des de 1320 (i després augmenten): en tres passatges d'aquesta data apareixen: *de Déus* i *la qual causa Déu no vuyla*, junt amb *per amor de Déus* (aquesta, de nou, en un doc. de 1358). Sobre aquesta qüestió, i el seu estat en les *VidesR*, etc., veg. *LleuresC*, p. 310.

Per altra banda, observarem que el cas de *Déus* no és l'únic en què quedaren rastres, conjuntament, de la forma llatina de nominatiu i de l'acusatiu, però en aquests no es nota ja la supervivència de la distinció funcional: *hom* i *home*, p. ex., ja no estan distingits en Llull segons aquest criteri; i ni tan sols en les *Homilies* (cf. allí 7v22).² En el cas de *Déu*, però, aquest tret gramatical feia possible el manteniment de l'ús de substantiu sense preposició amb valor de complement genitiu o datiu o circumstancial, norma que té encara ple vigor en el francès (i fins occità) del període més arcaic amb el nom de tot ésser animat (*l'espede Rodlant* 'l'espasa de Rotlan'). Que així ho feien també els nostres amb el nom de *Déu*, en tenim